

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מרדכי קורנפלד שליט"א

יבמות כז: בענין הפקעת זיקה למפרע

1. גמרא יבמות יז:, וז"ל, "ורב יהודה אמר שומרת יבם שמתה אסור באמה אלמא קסבר יש זיקה ולימא הלכה כדברי האומר יש זיקה אי הוה אמר הכי הוה אמינא הנ"מ בחד אבל בתרי אין זיקה והא כי פליגי בתרי פליגי הוה אמינא מחיים אבל לאחר מיתה פקעה לה זיקה קא משמע לן דזיקה בכדי לא פקעה."

ורש"י שם, וז"ל, "יש זיקה. זיקת ייבום הויה ככנוסה ואוסרת אמה על היבם משום חמותו:"

2. משנה יבמות מ., וז"ל, "החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו הוא אסור באמה ובאם אביה ובבתה ובבת בתה ובבת בנה ובאחותה בזמן שהיא קיימת והאחין מותרין והיא אסורה באביו ובאבי אביו ובבנו ובבן בנו באחיו ובבן אחיו מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו ואסור בצרת קרובת חלוצתו."

3. משנה יבמות מא., וז"ל, "שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום רבי יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה חלץ לה אחיו או כנסה יכנוס את אשתו מתה היבמה יכנוס את אשתו מת יבם יוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה."

ורש"י שם, וז"ל, "המתן. מלכנוס דקא פגעת באחות זקוקה: עד שיעשה מעשה. שיכנסו האחין את היבמה או יחלצו ותעקר זיקתה ממך: מתה היבמה יכנוס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: מת היבם. ולא נותר לו אח אלא זה: ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבומי לא דאחות גרושתו היא:"

4. מאירי יז:, וז"ל, "וכן למדת מדברינו שזה שביארנו ששומרת יבם שמתה אסור באמה כדין חמותו לא כחמותו לגמרי שהרי חמות גמורה אף לאחר מיתה בכרת ואין בה תפיסת קדושין אבל זו אינה חמות אלא כעין חמות ובדוגמא שלה אבל מכל מקום קדושין תופסין בה אפילו מחיים וכל שכן באחותה ואסור בביאתן באחותה מחיים ובאמה אף לאחר מיתה עד שיחלוץ אחד לזו או ייבם שחליצת אחד או יבום שלו מפקעת זיקה משאר אחים למפרע כאלו לא היתה זקוקה לו מעולם אלא שלזה שחלץ אסורות."

5. חידושי הרשב"א יח:, וז"ל, "וא"ת בתרי ולא ייבם ולא מת למה לי כי ישבו למעוטי לא מת כיון דס"ל לרי שמעון זיקה ככנוסה דמיא תיפ"ל משום דאשת אחיו החי היא, י"ל אי לאו כי ישבו הו"א כי היכי דנפלה קמי תרי ועמד אחד מהן וכנסה מפקעא כניסה דהאי זיקה דאידך אחא אע"ג דמעיקרא ככנוסה אף לאידך הות, ה"נ כשנולד להן אח ליהוי האי אחא כאלו נולד מעיקרא ואיגלאי מלתא דזקוקה הות ליה נמי וכי כניס לה מפקעה כניסתו מידי זיקת שאר אחין, להכי אצטריך כי ישבו דמחמת אחיו הראשון שלא היי בעולמו לא מצי מיבם ואי מחמת שני דבעולמו הרי הוא חי לפניך."

6. חידושי הריטב"א ל. ד"ה אמר רב אשי, וז"ל, "אמר רבי אשי זאת אומרת יש זיקה ואפילו בתרי אחי כי הנכרית אשת המת נפלה לזיקת ייבום לפני ב' בעלי

האחיות וא"ת אנו עושים זיקה באירוסין לעשות אותה צרה אל אשת המגרש לדון אותה לגי בצרת אחו' אשה לאוסרה לו לאחר מיתת ב' ומיהו לא אסרי לה אלא כשחזר המגרש וכנס לנכרית זו אפילו אחר גירושי אשתו דהשתא הובררה לו למפרע ונעשו אשתו של ב' עם היבמה הנכרית צרות זו לזו משעת מיתת הראשון בעל הנכרית אבל אם לא כנסה ומת הב' לא מיתסרא הנכרית על הב' משום צרות אחות אשה ואפילו כשלא גרש הב' אשתו כלל וכ"ש אם גרשה ולא היתה אחות של ב' בשעת מיתתו דכיון דבחיי שני היתה הנכרית זקוקה לשניהם והיה כל אחד מהם ראוי לכונסה משום דמת אחד מהם לא פקע זכותו של ג' וכדבעינן למימר לקמן."

7. גמרא יבמות צז., וז"ל, "רבי יהודה אוסר באנוסת אביו וכו': אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו לא יגלה וממאי דבאנוסה כתיב דכתיב מעילויה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ורבנן אי הוה סמיך ליה כדקאמרת השתא דלא סמיך ליה מיבעי ליה לכדרב ענן דאמר רב ענן אמר שמואל בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר ומאי כנף אביו כנף הראוי לאביו לא יגלה ותיפוק ליה משום דודתו לעבור עליה בשני לאוין ותיפוק ליה משום יבמה לשוק לעבור עליה בשלשה לאוין ואיבעית אימא לאחר מיתה."

8. תוס' יז: ד"ה אבל מחיים, וז"ל, "וי"ל דאע"פ שהש"ס עושה בסמוך צריכותי האמת הוא דאי יש זיקה אחר מיתה נמי אסור דזיקה בכדי לא פקעה:"

9. ירושלמי יבמות פרק ב' הלכה א', וז"ל, מפני שעשה בה מאמר. הא אם לא עשה בה מאמר מת יבמת ואין לו זיקה בה. א"ר חגיגי קיימתה כההוא דמר ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר שומרת יבם שמתה מותר באמה זיקה היתה לו בה כיון שמתה בטלה זיקתה והכא כיון שמת בטלה זיקתו."

10. משנה קדושין סב., וז"ל, "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר או לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך או לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ לך יבמך אינה מקודשת."

וירושלמי קדושין פרק ג' הלכה ה', וז"ל, "אמר רבי יוסי בי רבי בון מתניתא לאחר שיחלוץ לך יבמך אבל אם אמר לאחר שימות יבמך הרי זו מקודשת. תני ר' חייה בת יומה מתקדשת בכסף בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה. אמר רבי מנא מתניתא אמרה כן. וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקיבה הרי היא מקודשת לי לא אמר כלום. מפני שאינה בעולם. הא אם היתה בעולם הרי זו מקודשת."

11. אור שמח הלכות אישות פרק ז' הלכה י"א, וז"ל, "ועוין בהרב המגיד מה שהביא בשם הרמב"ן, ולהבין דבריו, שרבינו אזיל בשיטתו כפי מה שהוכיח ההמ"ג מלשונו הזהב, נבאר דברי הירושלמי וז"ל (קידושין פ"ג) בהלכה א', ר' אבוב בשם ר' יוחנן, הרי"ז עולה לאחר שלשים יום ומכרה בתוך שלשים יום הרי"ז מכורה, והקדישה הקדש, חזר ולקחה בתוך שלשים יום, חל עליה הקדש עולה, לאחר שלשים, לא חל עליה הקדש עולה, לא דמיא עולה לאשה, מה דמיא אשה לעולה, א"ר חייא בר אבא תיפתר שמת השני והוה ליה את, מכיון שזקוקה ליבום לא חלו עליה קדושי הראשון, מה דמיא עולה לאשה, אמר ר' מתנה תיפתר שהקדישה לבעלת מום קבוע עכ"ל.

והנה הולך בסגנון ישר רומיא ותירוצא באופן נכון, אשר מזה יבין כל רואה כי לא נשתבש בהעתקה, ובכ"ז קיצורו יכסה זהרו, עד כי לא נבין שורש דבר. ולדעתי נראה לבארו, שורש דבר, דאשה מקנה עצמה קודם שלשים, הא לאחר שלשים לא, וקאמר דכן בהקדש, אם אמר שתהא עולה אחר שלשים, ובתוך שלשים מכרה לאחר, אם חזרה אחר כך לרשותו, חלין ההקדש והוה עולה, ודוקא שתחזור לרשותו קודם שלשים, אבל לאחר שלשים אינה קדושה, ואמר דלא כן לא דמיא עולה לאשה. ופירושו לענ"ד, דאם אמר שתהא עולה אחר שלשים בזה נכלל שתהא תולה כ"ז שתהיה בחיים ראויה להקריבה, וגם אחר ארבעים

תהיה עולה, וכוונתו היה שמשלשים תצא מרשותו, אבל כי לא מצי ההקדש לחול רק אחר ארבעים, שלאחר ארבעים חזרה לרשותו, חל ההקדש לאחר ארבעים, שגם זה נכלל בתוך הקדשו, אבל באשה, דאשה המתקדשת יוצאה לאחר זה בגט, אם כן כשקדשה לאחר שלשים אינו נכלל בזה שתהיה אשתו לאחר ארבעים, דאפשר לגרשה קודם ארבעים, וא"כ דוקא שיהיו חלין אחר שלשים אמר לה, אבל שיהיו חלין אותן הקדושין אחר ארבעים מי שמעת ליה, כיון שאינו בכלל הקדושין שלאחר השלשים, דמצית היה להתגרש מאתו קודם, ושפיר לא חלו הקדושין אם חזרה לרשות עצמה אחר שלשים יום, אבל בהקדש אף כי חזרה לרשותו אחר שלשים ג"כ חלה ההקדש ונעשית עולה, וזה סברא בהירה בס"ד.

ומזה יש לפשוט לענין הנשבע ליתן מתנה לחבירו ביום פלוני, ועבר הזמן, מי מחוייב ליתנו אחר כך, דכאן הרי נכלל שיהא ברשותו של חבירו אף לאחר הזמן שקבע, שאין בידו לקנותו שלא מדעתו של חבירו, ועיין משל"מ הלכות שבועות (סוף פ"ד), אך יש לחלק, דכאן

בין ההקדש בין הקדושין חלים ממילא מדבורו ומנתינתו הקודמים, לא כן גבי מתנה, דמי לאומר הרי עלי להקדישו אחר שלשים ועוד ועוד ודוק, ועיין ירושלמי פ"ק דראש השנה (ה"א) הרי עלי להביאה בשני בשבת כו' ע"ש, דנראה דתו אין כאן חיוב כלל, וראה מש"כ בזה בשו"ת המיוחסות לרמב"ן (סימן רנ"ט) יעו"ש, ואכמ"ל. [ועיין ב"י בשולחן ערוך יורה דעה סימן רכ"ח ובט"ז, שמחלק בין אומר ביום פלוני לאומר ליום פלוני, יעו"ש: - מהשמטות] + וע"ז מסיק מה דמיא עולה לאשה, פירוש, באיזה אופן תמצא דעולה תדמה לאשה, דבעינן שתחזור לרשותו קודם שלשים יום, אמר ר' מתניא תיפתר שהקדישה לבעלת מום קבוע, דאז ההקדש הוה הקדש דמים ויש לה פדיון, א"כ בזה שאמר שתהיה לדמי עולה לאחר שלשים בזה אינו נכלל שתהיה עומדת לדמי עולה אחר ארבעים, דאפשר בפדיה קודם ארבעים, וכיון שלא חלה אחר שלשים מחמת שלא היתה ברשותו, שוב לא חל לאחר ארבעים ג"כ, ולא קדשה כלל, וכמו באשה, ודוק."

12. גמרא יבמות י:, וז"ל, "איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבין על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת ורבי יוחנן אמר בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אמר קרא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימי קיימי ורבי יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה."

13. אמרי משה סימן ז' אות כ"ו, כ"ז, וז"ל,

"כו ואך דלפ"ז יקשה דמ"ט ליכא כרת על האחין לאחר חליצה כיון דנתברר דלא היתה זקוקה להם, ובירושלמי מתבאר דתליא זה בפלוגתא דר"ל ור"ל אי חייבין כרת על הצרה וכן האחים וקאמר שם דלמ"ד דהכל מודים בצרה שחייב, קידש אי מהשוק אחת מהן, ובא היבם וחלץ לה, ובא עלי פקעה ממנה הקדושין חלץ לחברת ובא עלי חלו הקדושין למפרע, ופי' האחרונים דס"ל כמ"ד דאין קיקושין תופסין ביבמה לשוק, אך כשחלץ לחברת איגלאי למפרע דהיא לא היתה זקוקה כלל ותפסי הקדושין שקידש אי מהשוק, ומתבאר דרק לר"ל אמרי' דנתברר למפרע אבל לר"י דס"ל דשליחותא דאחים והצרה קעביד ל"א דנתברר למפרע, ועוד דגם לר"ל יקשה דלגבי החולץ עצמו יאסר קרובת החלוצה מה"ת לר"י משום הזיקה:

כז והנראה לומר דחליצה עוקר הזיקה למפרע מכל האחין והצרות, וע"כ מותרין בהקרובות אחר חליצה כיון דנעקר הזיקה למפרע וע"כ ניחא הא דאין חייבין כרת על החלוצה והצרות לר"י דלא אמרי' דנתברר למפרע שלא היתה זקוקה להם, אלא דהיתה

זקוקה לכולם, והחליצה הוא דמפקעת הזיקה למפרע וכיון דעכ"פ היתה זקוקה לכולם, הותר איסור דא"א לכולם, ואין להקשות כיון דנפקע הזיקה ע"י החליצה למפרע, א"כ אמאי אמרי' דמקדש לאחר שיחלוץ לך יבמ"ד אינה מקודשת הא כיון שחלץ אח"כ נעקר הזיקה למפרע, דז"א דעכ"פ בשעת הקדושין הי' גבי איסור דיבמה לשוק, ומשום האיסור לחוד לת"ק, דדוקא לר"ל אמרי' בירושלמי דאם קידש לזו וחלץ לשני' דמקודשת משום דנתברר דזו לא היתה זקוקה מעולם, אבל בזה דהיתה זקוקה ורק דהחליצה עוקר הרי עכ"פ היתה זקוקה והי' עלי' איסור דיבמה לשוק וע"כ לת"ק, וכע"ז כתבנו (באות ב') לענין הולד שאינו פוטר עד שיצא לאויר אף דאח"כ פוטר למפרע ע"ש [ובזה הי' אפשר לישב קושית התוס' בש"י שקידש אחיו את אחותה דצריך להמתין, ד"ל דהערה אין מפקיע הזיקה רק מכאן ולהבא, ולהכי עדיין אסורה משום אחות זקוקה משום הזיקה שהי' קודם, וע"כ צריך להמתין עד שיעשה אחיו מעשה ויעקר הזיקה למפרע."